

1. **דברים פרק יז, טו**
שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְנֶה אֶלְהִידָּ בּוֹ מִקְרֵב אַחִידָּ תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לְתַתּוֹ עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֶחִידָּ הוּא:
2. **ספרי דברים פרשת שופטים פסקא קנז**
מלך, ולא מלכה
3. **תלמוד בבלי מסכת קידושין דף עו עמוד ב**
שׁוֹם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ... מִקְרֵב אַחִידָּ - כֹּל מְשִׁימוֹת שֶׁאֵתָּה מְשִׁים לֹא יִהְיֶה אִלָּא מִקְרֵב אַחִידָּ.
4. **מדרש תנאים לדברים פרק יז**
שׁוֹם תְּשִׁים עַל מ' וְלֹא מִלְכָּה מִלְמַד שֶׁאֵין מְעַמִּידִין אֵשֶׁה בְּמַלְכוּת וְכֵן כֹּל מְשִׁימוֹת שְׁבִישְׂרָאֵל אֵין מִמֵּנִין בְּהֵן אִלָּא אִישׁ:
5. **רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ה**
אֵין מְעַמִּידִין אֵשֶׁה בְּמַלְכוּת שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֶיךָ מֶלֶךְ וְלֹא מִלְכָּה, וְכֵן כֹּל מְשִׁימוֹת שְׁבִישְׂרָאֵל אֵין מִמֵּנִים בְּהֵם אִלָּא אִישׁ.
6. **רדב"ז הלכות מלכים פרק א הלכה ה**
בְּסַפְרֵי מֶלֶךְ וְלֹא מִלְכָּה אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ ע"פ נְבִיא. וְאִתּוֹ הָא כְּתִיב וְדַבּוּרָה אֵשֶׁה נְבִיאָה הִיא שׁוֹפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לֹא קְשִׁיָּא שֶׁהִיתָה מִלְמַדָּת לְהֵם הַמְשַׁפְּטִים א"נ ע"פ הַדְּבֹר הִיא:
7. **תוספות מסכת בבא קמא דף טו עמוד א**
ו"ל דֵּהֵיא דְּפִרְק בֵּא סִימָן (גְּדָה ד' מ"ט): בְּאִישׁ אִיִּרִי כְּלוּמַר כֹּל אִישׁ הַכְּשֵׁר לְדוֹן כְּשֵׁר לְהַעֲיִד וּמִדְּכִתִּיב (שׁוֹפְטִים ד) וְהִיא שְׁפֹטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּדַבּוּרָה אֵין לְהַבִּיא רֵאִיָּה דְּאֵשֶׁה כְּשִׁירָה לְדוֹן דְּשִׁמָּא הִיוּ מִקְבְּלִין אוֹתָהּ עֲלֵיהֶם מִשׁוּם שְׁכִינָה
8. **ש"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן מה**
עוֹד בְּעֵינֵינוּ אֵשֶׁה לְהַתְּמַנּוֹת דֵּהֶשְׁגַּחָה ... וְעַתָּה נְעִיִן בְּהַעֲנִין מִמֶּשׁ מֵהַשְּׁבִיא כְּתָרָה מִרְמַב"ן וְרַשְׁב"א רִישׁ שְׁבוּעַת הַעֲדוֹת דְּג"כ סְבָרִי כְּהַרְמַב"ם שֶׁלְכֹל מְשִׁימוֹת פְּסוּלוֹת נְשִׁים לֹא נִזְכַּר זֶה בְּדַבְרֵיהֶן אִלָּא דְּהוֹקְשָׁה לְהוּ עַל דְּבוּרָה שֶׁהִיתָה מִתְּנַהֲגַת כְּדִין מִלְכָּה שְׁכֹל הַשׁוֹפְטִים הִיא לְהֵם דִּין מֶלֶךְ וְהַקּוֹשִׁיא וְאִף עַל גַּב דְּאִמְרִינֵן בְּסַפְרֵי לֹא קָאִי עַל מֵה שֶׁהִיתָה דְּנָה דְּלִישֵׁב בְּדִין לֹא הוּי כֹּלל בְּאִיסוּר דְּמִינּוּי אִלָּא כְּשֶׁנִּתְמַנֶּה לְהִיּוֹת מְשׁוֹפֵטִי הַעִיר אֲךָ הוּא מְדִין אַחֵר שֶׁאֵשֶׁה פְּסוּלָה לְדוֹן כְּשֵׁם שְׁפִסּוּלָה לְהַעֲיִד וְע"ז תִּירֶץ הַרְמַב"ן דְּלֹא דְּנָה כֹּלל וְשִׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִנְהִיגָה אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁעַל פִּיה וּבַעֲצָתָה הִיוּ נוֹהֲגִין זְע"ז כְּדִין מִלְכָּה, וְהַקְּשָׁה ע"ז קוֹשִׁיא אַחֲרַת דְּא"כ פְּסוּלָה מֵהָא דְּסַפְרֵי מֶלֶךְ וְלֹא מִלְכָּה וְתִירֶץ שֶׁלֹּא מִינּוּה לְמִלְכָּה אִלָּא שְׁשִׁמְעוּ לְדַבְרֵיהָ כְּמוֹ לְמִלְכָּה. וְאִח"כ תִּירֶץ עַל הַקּוֹשִׁיא דְּפְסוּלָה לְדוֹן א"נ מִקְבְּלִין הִיוּ דְּבָרִיָּה בְּרִצּוֹנָם הֵינּוּ שֶׁלֹּא בְּכַפִּיָּה וְהַפְּסוּל לְדוֹן אֵינוֹ עֵצֶם הַפְּס"ד אִלָּא הַכַּפִּיָּה. וְא"כ אֵיתָּא בְּרַמְב"ן הַדְּרָשָׁא דְּסַפְרֵי רַק עַל מֶלֶךְ וְלֹא מִלְכָּה וְלֹא נִזְכַּר שָׂאֵר מְשִׁימוֹת. וּמִמֶּשׁ כֵּן הוּא בְּרַשְׁב"א...
סוֹף דְּבַר אִף שִׁישׁ הַרְבֵּה רֵאִשׁוֹנִים הַסּוֹבְרִים כְּהַרְמַב"ם אֲבָל רַש"י וְתוֹס' וְהַר"ש וְהַר"ן וְרַמְב"ן פְּלִיגִי וּמִסְתַּבֵּר שֶׁכֵּן סוֹבֵר גַּם הַרְשֵׁב"א וּבּוֹדָאֵי לְמַעֲשֵׂה יֵשׁ לְהַחֲמִיר כְּשִׁיטַת הַרְמַב"ם וְדַעִימָה כִּיּוֹן דְּפְלוּגְתָּא דְּרַבּוּתָּא הוּא
9. **תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מט עמוד א**
אִמַר לִיָּה רַבִּי זִירָא לְרַב חֲסֵדָא: נִיתִי מַר וְנִתְנִי! - אִמַר לִיָּה: בְּרַכַּת מְזוּנָא לֹא גְמַרִינָא וְתַנּוּי מִתְּנִינָא? - אִמַר לִיָּה: מֵאִי הֵאִי? - אִמַר לִיָּה: דְּאִקְלַעִי לְבִי רִישׁ גְּלוּתָא וּבְרִיכִי בְּרַכַּת מְזוּנָא, וְזַקְפִּיָּה רַב שֶׁשֶׁת לְקוּעִיָּה עֲלֵי כַּחוּיָא. - וְאִמַאי? - דְּלֹא אִמַרִי לֹא בְרִית וְלֹא תוֹרָה וְלֹא מִלְכוּת. - וְאִמַאי לֹא אִמַרְתָּ? - כְּדַרְב חֲנַנְאֵל אִמַר רַב, דְּאִמַר רַב חֲנַנְאֵל אִמַר רַב: לֹא אִמַר בְּרִית וְתוֹרָה וּמִלְכוּת - יִצָּא. בְּרִית - לְפִי שֶׁאִינָה בְּנִשִׁים, תוֹרָה וּמִלְכוּת - לְפִי שֶׁאִינֵן לֹא בְּנִשִׁים וְלֹא בְּעַבְדִים. - וְאֵת שְׁבַקַת כֹּל הֵנִי תְּנַאִי וְאִמּוֹרָאֵי וְעַבְדַת כְּרַב!

10. **מרחשת א:כב (אולם, ברשב"א הגירסא היא אחרת, כמו שמעיר המלכי בקדש)**

(ה) **וּבְאִמְתָּ** נִרְאָה דְּשֵׁלֵּשׁ מְלוֹת שְׁנַלְטוּוּ בְּנֵי כְּנִיעַסָּס לְאַרְץ כְּדִאִיתָּא בְּסַנְהֶדְרִין י"ט הַקַּמַת מֶלֶךְ מִלְחָמָה עִמְלָק וּבְנִין בֵּית הַכַּחֲרִיָּה כּוֹלֵן אֵינֵן נוֹהֲגוֹת בְּנִשִׁים מְשׁוֹם שְׁכֹל אֵלּוּ הֵן מְלוֹת וְחוֹבוֹת מְדִינּוֹת שֶׁאֵינֵן מוֹטְלוֹת עַל הַנְּשִׁים, וְכֵן נִרְאָה לִי רֵאִי שֶׁהַקַּמַת מֶלֶךְ אֵינָה מוֹטְלוֹת עַל הַנְּשִׁים וְאֵינֵן מְחִיבוֹת לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַקְּמָתוֹ מֵהָא דְּאִיתָּא בְּבִרְכוֹת (מ"ט א') אִם לֹא אַחֵר מִלְכוּת יֵלֵךְ שֶׁכֵּן אֵינָה בְּנִשִׁים וְעַבְדִים, וְהִיא אֵינֵן לְפָרֵשׁ שֶׁאֵינֵן מִלְכוּת בְּנִשִׁים מְשׁוֹם שֶׁאֵינֵן מְקִימִין אֵשֶׁה לְמֶלֶךְ, כְּדִאִיתָּא בְּסַפְרֵי וּפְסַקְתָּה הַרְמַב"ם ז"ל בְּהִי מִלְכִים פִּיָּא הִיא דְּמֶלֶךְ וְלֹא מִלְכָּה, שֶׁאִיכּ מֵהִ"ט לְחֻשׁוֹב נִיכּ שֶׁכֵּן אֵינָה בְּנִרִים כְּדַכְּתִיב מִקְרֵב אַחִידָּ וְכִמוֹן קַ כְּהֵנִים אֲסוּר לְהַקִּים מִהֵן מֶלֶךְ כְּמוֹ שֶׁכֵּן הַרְמַב"ן בְּפִי עַה"ס פ' וַיְחִי בְּשֵׁם הַיְרוּשָׁלַמִי עַל הַכַּחְוֵב לֹא יִסוּר שְׁכַט מִיְהוּדָה, וְעוֹד מֵה עֵינֵן זֶה לֹא וְכִי מְשׁוֹם שֶׁאֵינֵן מְקִימִין אֵשֶׁה לְמֶלֶךְ אֵין לֵה לְהַשְׁתַּלֵּל עַל מִלְכוּת בִּי"ד, אִיזוֹ שֶׁהַכּוֹנֵס כְּרוּרָה שֶׁכֵּן אֵינָה בְּמְלוֹת הַקַּמַת מֶלֶךְ, וְעִיכּ דּוּקָא נִקְטָה נְשִׁים וְעַבְדִים שְׁכִיז חוֹבוֹת מְדִינּוֹת שֶׁאֵינֵן הַנְּשִׁים מְלוֹת עֲלֵיהֶם, אֲבָל גְּרִים

11. מאמרי הראי"ה – על בחירת נשים (וכן נהג נחמה ליבוביץ') ב"ה, עה"ק ירושלם ת"ו, י' ניסן תר"פ.

...כאז כן עתה מוכרחני לומר, שהרבנים שהודיעו את האיסור מצד הדין עד כה שאבו את דעתם ממקור הקול האחד שאנו שומעים מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים, מן ההלכה ומן ההגדה, המורה שרוח האומה כולה בצביונו וטהרתו, עומד הוא נגד החדוש המודרני הזה, ואם אנו מטים את עצמנו כאן דוקא לתכונת המוסר האירי החדש, הרי אנו עושים בזה מעשה בגידה ביחס למוסרנו אנו, "למוסר היהדות", מה שמביא לנבק את רוח האומה ולהוריד לארץ את המבצר של התחיה הלאומית, ואם אין אנו נביאים, בני נביאים אנחנו, ואנו חייבים לקרא בקול גדול לכל אחינו החפצים כעת בבצורה של תחיתנו: שישמר ברוחם ולא יאכילו אותנו את הבוסר הזה שיביא בהכרח לידי קהיון שנים, שנהיה מוכרחים להתחרט על זה הרבה מאד. אנו מאמינים, שמבטנו על החיים החברתיים הוא יותר עדין ויותר טהור מהמבט של עמי התרבות הזמניים בכלל. המשפחה שלנו היא לנו קדושה בצורה הרבה יותר עמוקה, ממה שהיא בכל העולם המודרני, וזהו היסוד של אושרה וכבודה של האשה בישראל. אצל העמים האחרים, אין המשפחה יסודה של האומה, אין המשפחה קבועה ועמוקה כל כך כמו שהיא בתוכנו. ומטעם זה הם אינם נרתעים כל כך מפני הבדקים שבחיי המשפחה ולא יסבלו כל כך מפני תוצאותיהם בחיי האומה. הגורם הנפשי של הדרישה הזאת, לקרא את הפומביות של הבהירות בשם זכויות לנשים, בא בעקרו ע"י מעמד האומלל של הנשים ההמוניות אצל העמים האלה. אם היה מצב המשפחה שלהם כל שלו ומכובד, כמו שהוא בישראל ע"י הרוב, לא היו הנשים בעצמן ולא אנשי המדע והמוסר והאדילים הגבוהים דורשים את מה שהם קוראים בשם: "זכויות" של בחירה לנשים, באותו הנוסח הרגיל, שהוא עלול לקלקל את שלום הבית, ואשר מקלקול זה מוכרח לבא רקבון גדול באחרית לחיים המדיניים והלאומיים בכלל. אבל מתוך היאוש ומרירות הנפש, הבאים לרגלי מהלך הגסות של הגברים בקלקול חיי המשפחה, חשבו להעזר ע"י איזה יפוי כח צבורי, לנסות בזה את הטבת מצבן ההרוס בבית פנימה, מבלי לחוס עוד על הבדקים המתוספים בו ע"י זה, אחרי שכבר רבו פרציו כל כך מבלעדי זה. אנחנו לא ירדנו ולא נרד למעמד כזה, ולא נרצה לראות את אחיותינו במעמד ירוד כזה. הבית אצלנו הוא גם עתה מכוון קדש, וחלילה לנו להשבית את הזהר של חיי אחיותינו, ולתן מקום למרר אותם ע"י המולת הדעות ומחלוקותיהן בעניני הבחירות והשאלות המדיניות. האשה הישראלית מבססת את זכויותיה על פי התוכן העדין של ערך הנפש המיוחד לה, לא על פי חקים קצובים וחתוכים, עשויים ביציקה מוכנית, שהם בעדה קרני ברזל, שאינם הולמים כלל לעדנת נפשה, ועפ"י רוב אינה די חזקה, לפי אפיה הטבעי, להשתמש בהם, ואין בכחם להשלים את מה שהם מקלקלים ביסודם של היחוסים הנפשיים, השולטים בהקפתם על כל שטח החיים כולו. המשפחה היא לנו יסודה של האומה, בית יעקב יבנה את עם ישראל. ... ואלה הרבבות חיים הם עמנו בארץ ישראל, ואנחנו צריכים מאד לשיתוף כחותיהם, ועתידים הם ג"כ להיות בכלל העולים החדשים שאנחנו כל כך מצפים להם, ומצדס עומד הוא מצב הדבר של השתתפות הנשים בבחירות, ע"פ הסגנון הפומבי האירי החדש, בצורה של מניעה נפשית עמוקה, ועתה נשקול נא במשקל השכל הישר, איך הוא יותר טוב ונאות לבנין האומה, כשאנו צריכים לבור לנו אחת משתי אלה: או שנתר כעת על ההתקדמות הזאת של שתוף הבחירה של הנשים בצורתה הפומבית, ונהיה במצבנו המוסרי פוליטי, עומדים במעמדה של אנגליה לפני חדוש הלכה זו, למשל, ויתר הממלכות הגדולות שלא התקדמו עדיין בפנה זו, אבל בזה נאחד את כל הכח של הצבור הארצי ישראלי כאיש אחד לבנין האומה והארץ, או שעל ידי העמידה החזקה על יסוד התביעה של השתתפות הבחירה לנשים, דוקא באותו הנוסח המיוחד, ילקח לנו על ידי זה הבסיס הראשון של חיים לאומיים פוליטיים כלליים, שאנו חפצים כולנו ליסודו כעת, ותחת יסוד לאומי מדיני מוצק יהיה לנו יסוד מפלגתי מפורר. אני חושב שבפעם הזאת, צריכים דוקא אחינו המודרניים לעשות לפנינו משרת הדין שלהם, ולותר על דרישתם החדשה, ואז כשיעלה בידנו לרכז את האומה הלא יתברר מאליו לאיזה צד נוטה הוא רוח האומה בכללה, וזה הלא דבר פשוט הוא שאין מלעיטים לשום אומה שבעולם דרכי תרבות בעל כרחה. ואפילו אם היה הצדק, עם אלה האומרים, שהתוכן של המוסר, הדורש את מה שקוראים שיווי הזכויות של הנשים והשתתפותם הצבורית על פי הנוסח המודרני הוא דבר נאה ומתקבל, ולא כמו שמוכר לנו על פי רוחנו אנו שהוא בעדנו דבר כעור ואינו מתקבל! מכל מקום הלא כל אומה תאמר, שהיא מערכת את הטוב ואת הרע, את היפה ואת הכעור, על פי ערכיה היא, וגם אנו חפצים לבנות את עולמנו על פי הערכים שלנו. על פי חשבון הנפש שלי, צריכה טענה זו להכנס אל הלב של כל הנפשות הישרות, החפצות בבנין האומה באמת, שמהם יש לקוות שנבנה בארץ בצורה הגונה של חיים מדיניים הראויים לשמם. זוהי כאמור הצעת דעתי ולמעשה הרינו צריכים עכשיו לגלוי דעתם ולהחלטתם של קבוץ רבותינו שבארץ ישראל, שאקוה שכל טובי הכוחות שלנו יעזרו להוציא מן הכח אל הפועל, ושהעסקנים הנכבדים שלנו ביסוד האספה המיסדת או אספת הנבחרים, יתמכו גם הם מצדס להסיר את הסבה המונעת את הרוב היותר גדול של הצבור היהודי בארץ ישראל מלהשתתף בהאספה הלאומית של בחירת הנבחרים, באופן שנוכל להודיע גלוי לכל ישראל ולכל העולם את ההסכמה המוחלטת של האספה המיסדת, שתהיה באמת באת הכח של הצבור הישראלי שבארץ ישראל, שבפנים ידועים הרי הוא בא הכח המדיני של כללות האומה כלה. ותקוה טובה זו בא תבוא בע"ה על ידי ברורי הדברים שיצאו לאור על ידי אספת הרבנים הכללית של כל רבני ארץ ישראל. בצפיית ישועה ורגשי כבוד, אחיכם ועבדכם הנאמן אברהם יצחק כהן קוק.

12. הרב יעקב אריאל: <http://www.orot.ac.il/publications/tallelei-orot/talleleiorot/13-08.pdf>

מן הראוי להעיר שבאותה עת גם בעולם הרחב מעטות היו המדינות שבהן הייתה זכות בחירה לנשים. רוב הנשים עדיין לא היו מעורות בחיים החברתיים וסמכו בנושאים אלו על שיקול דעתם של בעליהם. הרב קוק ראה בכך פריצת גדר וחשש מפני השלכותיה. הדעת נותנת שעם השתנות הנורמות וגם נשים המקפידות על צניעותן אינן רואות בהשתתפות בבחירות פגיעה ברמתן הרוחנית, ואדרבה, דווקא בגלל אכפתיותן מרמתה של החברה הן מעוניינות להשפיע עליה באמצעות בחירת מנהיגות ראויה. לאור זאת ברי שגם הרב היה מסכים לנוהג הקיים כיום, לפיו נשים משתתפות בבחירות

13. תנועת מזרחי – תרע"ט

המזרחי בתור הסתדרות עולמית, בכל הכבוד והיקר שהוא רוחש לרבנות, ובכל שאיפתו העמוקה להכיר בסמכותה בחיי העם - מוכרח בכל זאת להישמע בשאלה זו לדעת הרבנים הגאונים שעמדו בראש ההסתדרות בכל משך עשרות השנים של קיומה ושהנהיגו בשאלה זו היתר למעשה .

14. ש"ת שרידי אש חלק א סימן קלט

הגר"ר ד"צ הופמן ז"ל התיר את הבחירה האקטיבית ואסר את הבחירה הפאסיבית. אולם רבני א"י וכן בעל ח"ח ז"ל והגר"ח ז"ל ועוד, אסרו גם הבחירה האקטיבית, והרב הראשי עוזיאל בספרו משפטי עוזיאל מתיר את הבחירה לבחור ולהבחר גם יחד, ולמה לי לתקוע א"ע במקום מחלוקת של האוסרים ומתירים, נניח הדבר לזמן שיבוא ויכריע. להאוסרים יש טעם מוסרי, שזהו נגד הצניעות שאשה תעסוק בענייני ציבור וקהל, גם מביאים רא"י מספרי שופטים, קנ"ז: "מלך, ולא מלכה", וכן מברכות מ"ה, א: נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, שאין חברתם נאה. וכן במגילה כ"ג, א: אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור, ע"ש. ויש לדחות ולפלפל, אבל אין תועלת בפלפול כי יש בזה טעמים יותר עמוקים.

שאלה זאת עצמה מתחלקת לשני סעיפים: א) הבחירה האקטיבית הפועלת - לבחור. ב) הבחירה (הפאסיבית) הפעולית - להבחר. על הראשונה לא מצאנו שום יסוד ברור לאסור, ואין הדעת מקבלת לשלול מהנשים זכות אישית זאת, כי הלא בבחירות אלה מרכיבים אנו אלופים לראשינו ונותנים יפוי כח לנבחרינו לדבר בשמנו, לסדר את ענינינו ושובנו ולהטיל מסים על רכושנו, והנשים בדרך ישר או בדרך אי - ישר מקבלות עליהן מרותן של נבחרים אלה, ונשמעות להוראותיהן וחוקיהם הצבוריים והלאומיים, ואיך אפשר לתפוס החבל בשני ראשין: להטיל עליהן החובה המשמעתית של נבחרים העם, ולשלול מהן זכות בחירתן? ואם יאמרו לנו להוציא מכלל הבוחרים מפני שדעתן קלות ואינן יודעות לבחור בראויים לעמוד בראש הצבור, אף אנו נאמר: א"כ נוציא מכלל הבוחרים גם את הנשים שהם קלי הדעת, שלא יחסרו לעולם מקרב הארץ, ואולם המציאות מטפחת על פנינו ומראה לנו שגם בעבר וגם בתקופתנו זאת, נשים בנות השכלה ודעת הן כאנשים, לישא וליתן למכור ולקנות ולנהל את עניניהן באופן הכי טוב, והאם נשמע כדבר הזה שממנים אפוטרופסים על אשה גדולה שלא מדעתה? ומה שאמרו רז"ל דעתן קלות (שבת ל"ג וקדושין פ') יש לו מובן אחר לגמרי, וכן מה שכתוב אין חכמה לאשה אלא בפלך (יומא ס"ו) אינו אלא מליצה יפה להשתמט מלהשיב על שאלתה, ובאמת התלמוד עצמו מעיד שאשה זאת עצמה היתה חכמה, ואמר: שאלה אשה חכמה את ר' אליעזר. ומפורש אמרו רז"ל: ויבן ה' את הצלע, מלמד שנתן הקדוש ברוך הוא בינה יתירה לאשה (נדה מ"ח).

ומשום פריצות? איזו פריצות יכולה להיות בדבר הזה, שכל אחד הולך אל הקלפי ומוסר את כרטיס בחירתו, ואם באנו לחוש לכך לא שבקת חיי לכל בריה, ואסור יהיה ללכת ברחוב, או להכנס לחנות אחת אנשים ונשים יחד, או שאסור יהיה לישא ולתת עם אשה משום שעל ידי כך יבואו לידי קרוב דעת, וממילא גם לידי פריצות, וזה לא אמרו אדם מעולם.

ומשום שלום הבית? יפה כתב הרה"ג המחבר יצ"ו: א"כ נשלול זכות הבחירה גם מהבנים והבנות הסמוכים על שלחן אביהם, וכל מקום שחשו חכמים לאיבה השווה האשה לבנים הגדולים הסמוכים על שלחן אביהם (בבא מציעא י"ב) אלא שעדיין יש לבעל דין לחלוק ולומר: על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם? אבל באמת אין כאן מקום לאיבה, שחלוק ההשקפות מתבטאות באיזו צורה שהיא, ואין אדם יכול לכבש את השקפתו ודעותיו. ואולם האהבה המשפחתית המיוסדת על העבודה המשותפת היא די חזקה, שאינה נפגמת במאומה מחלוקי השקפות כאלה.

דבר חדש חידש לנו הרה"ג ד"ר ריטטער לשלול זכות הבחירה מהנשים לפי שאינן קהל ולא עדה ולא נמנו לפקיד בני ישראל ולא התילדו למשפחותם (גוף המאמר איננו לפני כעת ואת זה למדתי מתוך דבריו, שם). אכן נניח שאינן קהל ולא עדה ולא משפחה ולא פקידים ולא כלום. אבל, אינם יצורים שנבראו בצלם ובדעת? והאם אין להם ענינים משותפים הקשורים אל אספת הנבחרים, או הועד שיבחר על ידו, ושהן נשמעות לו בהוראותיו בכל הנוגע לרכושן, חנוך בניהן ובנותיהן?

ובכן, אחרי שלא מצאנו שום רמז לאיסור זה, אין אני מוצא שום צד של זכות להתנגד או אפילו לסרב לשאלה, שחלק מהצבור רוצים בו, ואולי שעל כגון זה נאמר: אפילו צ"ט אומרים לחלק ואומר לבזו לזה שומעים שאמר כהלכה (פאה פ"ד מ"ב). וגדולה מזאת אמרו: וסמכו עליו נשים כדי לעשות נחת רוח לנשים (חגיגה ט"ז), ואף על גב דמחזי כאיסור, ומכל שכן בנידון זה שאין צד איסור בדבר, והמניעה מלשתפם תהיה להם לעלבון והוואה, בודאי שכגון זה צריכים אנו לתת להן זכותן.

ב. הנשים בתור נבחרות

...מסקנא: א) האשה יש לה זכות גמורה בבחירות כדי שתכנס בכלל החובה המשמעתית להנבחרים אשר יעמדו בראש העם. ב) האשה יכולה גם להיות נבחרת בהסכמת ותקנת הצבור.

18. הרב יעקב אריאל <http://www.yeshiva.org.il/ask/?cat=420>

דוק היטב בדבריו שאין איסור מפורש בש"ע אלא רק שאין זו דרכה של אישה ויש למנוע תערובת וכדו'. אלו לא דברים מוחלטים אלא תלויים בנורמות המקובלות. וגם אם היית צודק, יש מצבים של עת לעשות לה' אם נשים לא היו מצביעות למפלגות הדתיות היה כוחן יורד בחצי! כל גדולי התורה מאוחדים כיום בדעה שנשים חייבות להצביע

19. הרב אליעזר מלמד <http://www.inn.co.il/Besheva/Article.aspx/8131>

אמנם מרן הרב קוק הקפיד שלא לכתוב שהדבר אסור, כי אכן מבחינה הלכתית אין בזה איסור. ואף כי הפצירו בו להשתתף יחד עם רבני העדה החרדית, הרב דיסקין והרב זוננפלד, בהוראה ברורה כי הדבר אסור, לא הסכים לכך. אלא הסכים לחתום על נוסח שבו נכתב כי השתתפות הנשים היא "נגד דת משה ויהודית, ונגד רוח האומה בכלל", היינו שהדבר מנוגד להנהגת הצניעות שרווחת בישראל. על נוסח זה חתמו רוב בניין ומניין של הרבנים. ולכן כאשר השתתפות נשים בבחירות הפכה להיות רווחת, לא היה אחד מתלמידי מרן הרב קוק שסבר שיש בזה איסור. בנוסף לכך, אחר שלא נתקבלה דעתו, והשלטון האנגלי קבע כי ייתנן זכות בחירה לנשים, לא יצא מרן הרב קוק במאבק נגד ההשתתפות בבחירות או נגד הנבחרים, וכמדומה שאף לא התנגד שבפועל נשים יצביעו.

האם היה נכון להתנגד למתן זכות בחירה לנשים

ישנם אנשים בציבור הדתי שמרבים להזכיר את התנגדותו של מרן הרב קוק לבחירת נשים כדי להוכיח שאין ראוי לשמוע לרבנים בענייני ציבור, שהנה אפילו הרב קוק זצ"ל טעה בזה. אמנם נכון, גם אז היו רבנים שסברו כי העיסוק בשאלה זו הוא טעות. כך סבר למשל אחד מחבריו ומעריציו של מרן הרב קוק, הגאון הרב אברהם שפירא מקובנא, בעל 'דבר אברהם', שכתב לרב צבי יהודה זצ"ל כי הוא מתפלל מאוד על אביו מרן הרב שנכנס לסוגיה זו, וכי מה איסור יש בזה. ואכן גם החכם הגדול ביותר עלול לטעות, ואע"פ כן עדיף לשמוע לעצת חכמים, כי השומע פחות לחכמים טועה יותר. בנוסף לכך, לא ברור שעמדת מרן הרב קוק היתה מוטעית, כי הציבור היהודי אז בארץ היה מפולג בין חרדים וחילונים, ומרן הרב ניסה בכל כוחו לאחד את השורות. אילו היה מצליח, העם היה נבנה בארצו בעוצמה רבה לאין ערוך. הציבור החרדי הגדול בארץ ובאירופה היה מרגיש שייכות לבניין הארץ, והציבור החילוני היה קשור יותר למורשתו, והרבה מאוד מן הקלקולים שקיימים היום במדינת ישראל היו נפתרים. זה שלא זכינו לכך אינו אומר שהניסיון ליצור מסגרת חיים שתתאים לכולם יחד היה מוטעה.

20. הרב דב ליאור <http://www.yeshiva.org.il/ask/15117>

שאלה: מדוע אסור לנשים להצביע בבחירות לפי הרב קוק, ומדוע זה מותר היום?

תשובה: הרב קוק סבר שנשים לא צריכות להתעסק בנושאים ציבוריים. לא מפני שאינן מסוגלות, אלא משום שזה לא מתאים לתכונת האישה ש"כל כבודה בת מלך פנימה". מסיבה זו סבר הרב קוק שאישה לא צריכה להיות חברת כנסת, שופטת או פרקליטה. הרב קוק סבר שיש לאישה עשרות תפקידים ומטלות חשובים אחרים שמסתדרים עם הכלל ש"כל כבודה בת מלך פנימה". כיום אנחנו סומכים על הדעות שהביא בעל שו"ת "שירידי אש", שאם נשים בציבורנו לא יצביעו בבחירות, אנחנו במו ידינו מפחיתים את הכוח אותו אנחנו יכולים לקבל בכנסת, ו"עת לעשות לה' הפרו תורתך".

21. תזכור שיטת ר' שאול ישראלי בענין נכרים במעמדים ציבוריים